

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ח

פרשת בלק

א. ביאור יש"ר
פרק כב', פסוקים יב', יד':

(יב) לא תלך עמהם לא תאר. תחלה לזהו שלא ילך כלל, כי ההליכה בלעד היא פשע גדול בה' מאחר שכוונתו היתה לחלוק על המקום צ"ה, ולזה בא האתנה במלת עמהם, ואח"כ אמר שלא יקלס אפילו בלא הליכה, כי הדבר בעלמו נמנע מלד היות העם כבר ברוך מפי אדון הברכות שבירך את האבות ראשי האומה, כי לאברהם אמר והיה ברכה (בראשית י"ב צ'), ליתחק ויברך אלהים את יצחק בנו (שם כ"ה י"א), וליעקב ויברך אותו (שם ל"ב ל'), הרי שהם ברוכים ואין האל בן אדם שינתחם, כמו שהודה בלעם לבסוף בעל כרחו: (יג) כי מאן ה' לתתי להלך עמכם. כבר כתבנו פעמים רבות שיש הבדל בין לשון מיאון ללשון לא אבה, שהממאן רואה בדבר ואין לבו ממאסו, אבל אינו חפץ לעשות מפני טעם אחר, אמנם לא אבה משמע שאינו חפץ בדבר וממאסו, וידוע כי השם לא חפץ לקלל את ישראל, כי הם חלקו ונחלתו, והרשע הזה אמר מאן ה' ומשמעו שחפץ, אלא שאינו רואה מפני טעם, וזהו לתתי להלך עמכם, זולתי עם אחרים, ולכן שלא בלק שרים אחרים נכבדים מאלה, ואילו אמר לא אבה, לא היה בלק מפליר בו עוד, על כן במשנה תורה כתוב ולא אבה ה' אלהיך לשמוע אל בלעם (דברים כ"ג ו'), והזכיר לא אבה כפי האמת, וכאמרו כי אהבך ה' אלהיך, ללמדנו שבלעם דבר סרה נגד השם במליצתו שאמר מאן ה'. והנה לא הגיד להם מאמר ה' לא תאור את העם, כי חשש פן יתיאש בלק מן הדבר הזה בשמעו גזירת האל, אבל תלה הדבר בכבודו שלא חפץ ה' שילך עם שרים כהנה, ומשמע מדבריו שאם ישלח לו שרים נכבדים או שיבא המלך בעלמו אפשר שיניחהו השם ללכת, וכל זה מרוב גאוותו וזדון לבו: (יד) מאן בלעם הלך עמנו. גם הם אמרו בלשון מיאון, ולא אמרו לא אבה בלעם, כי הרגישו בו שהוא חפץ ללכת, אלא שלדעתם יש סבה שתמנעהו, והוא שאין כבודו ללכת עם שרים פחותים כאלה, אבל אם יכבדנו בלק עד שיבא אלנו, אין ספק שיוכל לנמאות חפזו ויקלס, ולכן אמרו שרק מאן להלך עמהם, ולא מאן לקלל:

שאלות

1. כרשננו צומד על שנינו לשון כאן "אאור" לבין "קלל" ובין "אבה" לבין "מאן" התוכל לחזור ולהסביר זאת?
2. איך צפ"י זה מתפרשים הפסוקים הצוסקים בכך?
3. איך יוצאת דמותו של בלעם מן הנאמר כאן?
4. איך הבינו שיהי בלק ובלק עצמו את כל הנאמר כאן?

* * *

כ. הכתב והקבלה.

פרק כב' פסוקים יב', כב':

מדוע פעם מונע ה' מבלעם הליכתו, ופעם הסכים לזה

(יב) לא תלך עמהם. הנה בפעם הראשון לא הרשה לו ההליכה, ובפעם שני נתן לו רשות ללכת באמרו ית' 'קום לך אַתָּם' (פסוק כ), ונבוכו המפרשים בזה. ונ"ל שאין כאן שינוי בדעת עליון ית', כי יש הפרש גדול בין לשון "הליכה" המחובר במלת "עמהם", ובין המחובר במלת "אַתָּם", כמו שכתבנו (בראשית ג, ז), "ויעלו אתו כל עבדי פרעה". לכן באמרו ית' אליו לשון "לא תלך עמהם", הנה יורה מניעת הליכת-התועלת, שלא ישתתף עמהם לילך כדי למלאות כוננת משאלותם ולשמם בקללת העם. ועדיין לא נכלל בלשון זה מניעת ההליכה מכל וכל. אמנם בפעם השנית אמר לו לשון "לך אַתָּם", ואין במשמעות לשון זה כי אם ההליכה בעלמא שאין בה תועלת כמו לטיול ולכבוד. ולכן מנע ממנו בפירוש כל מיני השתדלות, כאמרו "ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה". וכמו שכתב הרע"ס אם לקרוא לך באו האנשים, אם להוועץ עמך בלבד כענין "קריאי העדה" (לעיל א, טז) וכענין "ואקראה לך להודיעני מה אעשה" (שמו"א כח, טו), קום לך אתם להזהירם שלא יחטאו. ע"כ. והודיעתנו התורה כוננתו הרעה, שבאמת דעתו היתה היפך הצווי, כי אמרה (התורה) "וילך עם שרי מואב" (פסוק כא), הנה לשון "הליכה" מחובר במלת "עם", אשר יורה על הליכת-התועלת למלא משאלות לבבם ולשמם אותם בקללו את אויביהם. וכמה דקדק יב"ע בתרגומו, כי "קום לך אתם" תרגם "טייל עמהון". ועל "לא תלך עמהם" (תרגם) "לא תלך". וכן "וילך עם שרי מואב" תרגם "ואול". ולזה כתב רש"י (שם) בשם רז"ל "וילך עם שרי מואב, לבו כלבם שוה". וזה ידענו מלשנא דקרא מדלא אמר לשון "וילך את" שרי מואב" כי אם לשון "עם". ואין צורך ללחץ המפרשים בזה.

וראה אתה הקורא שינוי לשונות בדברי רז"ל. בהא ד"ושני נערינו עמו" (פסוק כב) דבלעם אמרו רז"ל במדרשם (במדבר רבה כ, כג) "לימדה תורה דרך ארץ שהיוצא לדרך צריך שנים לשמשו". וביקש שני נערינו אתו" (בראשית כב, ג) דאברהם אמרו רז"ל (ויקרא רבה כו, ז) "לימדה תורה דרך ארץ שהיוצא לדרך לא יצא בפחות משנים" (עיין שם רש"י). דייקו בעניינא דבלעם מלת "לשמשו", ולא בעניינא דאברהם. דשם באברהם לשון "אתו", שאין הוראתו השתתפות והתחברות-תועלת וכדומה. אמנם בבלעם נאמר לשון "עמו" אשר יורה כפי המבואר התחברות-התועלת ולתשמישו. וכן בשאלו אמר (שמו"א כח, ח) "ושני אנשים עמו", לפי שהיו עבדיו משרתיו כמבואר שם פסוק כג. [ויפרצו בו עבדיו. כלומר היו משמשיו]. וראיתי בצד"ל שכתב שהם שני אגדות חלוקות. ואין צריך לזה. [עיין בספר "המאור הגדול", של הרב יששכר רב קריזר, על התורה, עמ' שח-שט, הביא בשם הגר"א פירושו הדומה להנ"ל. "כל דבר ששניהם עושים על כוונה ורצון אחד, ואין אחד מהם נפעל מחברו, שייך לשון 'עם'. אך תיבת 'את' מורה כי למרות שעושים ביחד, אינם על כוונה אחת ואין לבם שווים"].

(כב) כי הולך הוא. שלא היה ענינו בדרך זה כמי שיוליכוהו אחרים כענין "ויקם וילך אחריה" (מל"ב ד, ל) אבל היה "הולך הוא", כבעל הדבר ומשתדל מעצמו נגד רצון האל ית', כי לא באו לקרוא לו לעצה כלל (רע"ס). ומדויק בזה מלת "הוא".

מאמץ

1. מהי שאלתו-קויותו fe פרשנו ואיך הוא מנסה להשיב עליה?
2. האם שימושי הלשון השונים צוניט על כק?
3. פרשנו מפיא ראייה מאפרהט ואלף, מה הוכחתו מכלל זה?
4. מהי דעת הנר"א המופאת כדרך אכס?
5. איך פרשנו מפיין את: "הוא" פפסוק כב'?

* * *

ג. קדושת לוי.

פרק כב' פסוק לב':

לך עם האנשים ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה, גילה לו השם יתברך שישמור כפי שיצוהו, ומי שעושה רצון קונו - כשיראה איזה דבר תימה מתכוונן שבזה מצוה לו השם יתברך איך יעשה, ואם עושה דבר ובפתע פתאום נולד בדבר דבר תימה וחידוש, מתכוונן

ויאמר אליו מלאך ה' על מה הכית את ארתונך בו' (כב, לב). יש להבין למה חרה להמלאך שהכה האתון, כל עוד שלא ראה המלאך יש להכות בהמתו שתלך בדרך הישר. ונראה, דחרי אף המלאך היה כיון דהשם יתברך צוה לו (לעיל פסוק כ)

כו', כפי שיראה בעין שכלו האיך רצון השם יתברך כן יעשה, אם כן היה לו לשום על לב ולא להכות, ובמה שהכה גילה בלעם עוצם רשעתו, גם שרצון השם יתברך שלא ילך אף על פי כן הולך הוא, ומכה בחרי אפו האתון על שמעכבו בדרך לילך, לזה חרה אף המלאך עליו ואמר לו 'על מה הכית' כו"ב:

שבוודאי רצון השם יתברך שלא לעשות הדבר הזה. ואם כן בלעם שראה דבר תימה וחידוש שרבץ האתון תחתיו מה שלא עשה לו עד כה כמבואר בפסוק (לעיל פסוק ל) 'ההסכן' כו', מהראוי לו להתבונן שרצון השם יתברך שישוב ולא ילך, ומה שהשם יתברך צוה לו לילך היה באופן ריזו שאמר לו 'ואך את הדבר אשר אדבר'

אלות

1. **מה קושי מוצא פרשנו בתחילת דבריו?**
2. **היש לך תשובה אחרת מתשובתו?**
3. **פרשנו מסביר איך היה פלעם צריק ללמוד מן הקורה איתו, על סמך מה הוא מפסס זאת?**
4. **איך גילה פלעם: "צוט רשעותו"?**

* * *

ד. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן.

פרק כד' פסוקים יב, יד:

יד

29. ולומדים הסתום כאן מן המפורש שם, כי דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר. ופירש הרשב"ם: וכאן משה סתם את העצה, לפי שבלחש אמרה בלעם לבלק, ולא נודעה העצה עד שפירשה משה בשעת הצורך (עכ"ל). 30. לנגד עיניו של רבינו בודאי עמדה סוגית הגמרא בסנהדרין קח,ו: "הנני הולך לעמי, לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך" - 'עמך לעם הזה' מיבעי ליה! (שהשיא עצה לבלק שנכשלו בה ישראל, 'הן הנה וכו' - רש"י). א"ר אבא בר כהנא: כאדם שמקפל עצמו ותולה קללתו באחרים (וכך בלעם לא רצה לתלות שפלות זה בבלק, שיהא הוא צריד לבקש עצה היאך יכשלו בה ישראל, אלא בישראל תלה השפלות, לומר שהם צריכים לעצה שיכשלו בה בני מואב, שלא תקוף ידי מואב על ישראל - רש"י) (עכ"ל). הרי הקושי בפשוטו של מקרא, שהעצה עוסקת במה שבלק עושה לישראל, ולא מה ש"העם הזה" (ישראל) יעשה למואב. כתוצאה מכך מגיע רבינו לפירושו במבנה הפסוק ותחבירו (ועיין ברשב"ם), כאשר הטעם המפסיק ב"איעצך" מתפרש כפשוטו, והחל ב"אשר יעשה" בא הנימוק או ההצדקה למתן העצה המכשילה את ישראל (מעין זה גם בצרור המור). 31. מתגובה בשמים על חומרת המכשיל את הזולת יותר מההורגו. 32. עליו נאמר "אראנו ולא עתה". 33. בנבואות על "ביום ההוא", כאשר "יצא חוטר מגוע ישי", ו"שורש ישי אשר עומד לגס עמים אליו גויים ידרשו". 34. רד"ק: שישלחו להם ישראל ידיהם לכל אשר ירצו

(יב) הלא גם אל מלאכיך. אין ראוי שתתמה על שלא עשיתי רצונך בתקנת הפבור שתכבדני²⁷, שגם למלאכיך שאמרו מצדך "כי כבוד אכבדך מאד" (לעיל כב, יז), אמרתי שאין זה בדי²⁸ (שם פסוק יח).

(יד) לכה איעצך. עצת שליחת הנשים, כמו שהתבאר באמרו "הן הנה היו לבני ישראל בך בלעם"²⁹ (להלן לא, טז). אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים³⁰. כי אמנם הרע אשר יעשה העם הזה לעמך לא יהיה ביקיך, ואין לך לירא³¹, אבל יהיה "באחרית הימים" בלבד, באמרו "ומחץ פאתי מואב"³² (פסוק יז), וכאמרו³³ "אדום ומואב משלוח ידם"³⁴ (ישעיה יא, יד).

27. השאלה וההתיחסות כאן אינן לעצם הדבר שבלעם לא עשה את אשר ביקשו בלק, כי על זה כבר השיב לעיל כג, ופני כן בפסוק יב, כאשר בשני המקרים הזכיר רק את הציות לדבר ה'. כאן משיב בלעם למה שאמר בלק, שבלעם הבינו כתמיהה - איך יכול להיות שהוא יהיה מוכן לוותר על כבודו?! (ועיין לעיל כג, ולו ושם פסוק מ שלדעת רבינו ידע בלק את גסות רוחו ועין גאותו של בלעם, וטיפל בו בהתאם). 28. "מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל".

אלות

1. **איך פרשנו מבין את פסוק יב' ביחס למצמד פלעם אצל בלק?**
2. **כפסוק יד' מסביר פרשנו את הצנין לפי דברי משה האחרים, מה מביאו לכך?**
3. **פרשן פרשנו מ63 את האמרא בסנהדרין, מה הוא מוצא מכאן?**
4. **"חמור המכשיל יותר מן ההורג", פלעם למה?**
5. **מתי תקויים נבואת ישעיהו המ63661 כאלן?**

* * *